Lieta Nr. A420217718, SKA-348/2021
Administratīvo lietu departaments
ECLI:LV:AT:2021:1130.A420217718.9.S

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2021.gada 30.novembrī

Tiesa šādā sastāvā: senatori Andris Guļāns, Dace Mita un Līvija Slica

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu saistībā ar zaudējumu atlīdzību 2519,64 *euro* apmērā, sakarā ar Tieslietu ministrijas kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 17.oktobra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs /pers. A/ ar Krāslavas rajona tiesas 2008.gada 3.septembra spriedumu krimināllietā Nr. 11240029208 tika atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 175.panta trešajā daļā. No pieteicēja piedzīta nodarītā kaitējuma kompensācija 2020 latu jeb 2874,20 *euro* apmērā par labu kooperatīvajai sabiedrībai ar ierobežotu atbildību „Ežezers-3" (turpmāk – sabiedrība), kā arī procesuālie izdevumi 2,72 latu jeb 3,87 *euro* apmērā par labu valstij.

Minētais spriedums tika izpildīts, citastarp, piedzenot no pieteicēja procesuālos izdevumus par labu valstij un kaitējuma kompensāciju par labu sabiedrībai. Kopējā piedzītā summa ir 3739,64 *euro*, savukārt pieteicējam atmaksātā summa ir 1220 *euro*, attiecīgi starpību veido 2519,64 *euro*, proti, strīdus summa.

Krāslavas rajona tiesas 2008.gada 3.septembra spriedums krimināllietā atcelts ar Senāta 2015.gada 15.oktobra lēmumu un lieta nodota jaunai izskatīšanai (*Senāta 2015.gada 15.oktobra lēmums lietā Nr. SKK-J-570/2017*).

Ar Latgales apgabaltiesas 2017.gada 29.septembra spriedumu pieteicējs atzīts par nevainīgu viņam celtajā apsūdzībā par Krimināllikuma 175.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu (Krimināllikuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013.gada 31.martam) un attaisnots. Minētais spriedums stājās spēkā līdz ar Senāta lēmumu par atteikšanos pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu (*Senāta 2018.gada 18.janvāra lēmums lietā Nr. SKK-0042-18*).

Pieteicējs, pamatojoties uz likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums) prasībām, 2018.gada 2.februārī vērsās ar iesniegumu Tieslietu ministrijā, lūdzot kompensēt zaudējumus, kas radušies saistībā ar advokāta pakalpojumu un ceļa izdevumu apmaksu, kā arī tiesu izpildītāja nepamatoti piedzīto naudas summu.

Tieslietu ministrija ar 2018.gada 2.maija lēmumu Nr. 1-4.4/6 un 2018.gada 7.augusta lēmumu Nr. 1-4.3/18 daļēji kompensējusi pieteicēja zaudējumus saistībā ar advokāta pakalpojumu un ceļa izdevumu apmaksu, bet noraidījusi prasījumu daļā par tiesu izpildītāja piedzīto nauda summu, proti, 2519,64 *euro*.

[2] Ar Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 17.oktobra spriedumu apmierināts pieteicēja pieteikums par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, atzīstot Tieslietu ministrijas pienākumu kompensēt zaudējumus 2519,64 *euro* apmērā.

Apgabaltiesa ir pievienojusies pirmās instances tiesas secinājumiem, ka saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktu, ievērojot šā likuma 2. un 3.pantā minētos nosacījumus, personai ir atlīdzināmas visas naudas summas, kas no personas piedzītas, izpildot tiesas spriedumu, tostarp par labu cietušajam piedzītie līdzekļi.

Apgabaltiesa ir atzinusi, ka konkrētajā lietā nav nozīmes tam, ka pieteicējs atzina sevi par vainīgu un piekrita krimināllietas iztiesāšanai bez pierādījumu pārbaudes. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otro daļu šajā lietā nevar piemērot, jo Krāslavas rajona tiesa ir pieļāvusi būtiskus procesuālus pārkāpumus, aizskarot pieteicēja tiesības uz aizstāvību, rūpīgi neiepazīstoties un neizvērtējot krimināllietas materiālus, kas tai bija jādara neatkarīgi no tā, kāda bija pieteicēja rīcība krimināllietas iztiesāšanas procesā. Līdz ar to šajā gadījumā nav pamata uzskatīt, ka pieteicējs ar apzinātām darbībām ir izraisījis zaudējumus. Ievērojot to, ka pieteicējs ar Latgales apgabaltiesas 2017.gada 29.septembra spriedumu ir atzīts par nevainīgu un attaisnots, no pieteicēja piedzītās naudas summas, izpildot Krāslavas rajona tiesas 2008.gada 3.septembra spriedumu, ir piedzītas tiesas nepamatotas rīcības rezultātā, nevis pieteicēja vainas dēļ. Tas nozīmē, ka pieteicējam ir atlīdzināma piedzītā naudas summa, un ministrijas arguments par to, ka pieteicējs ir atbildīgs par sev nodarītajiem zaudējumiem, ir noraidāms kā nepamatots.

Apgabaltiesa ir uzsvērusi, ka Zaudējumu atlīdzināšanas likums paredz krimināllietā attaisnotas (neatkarīgi no attaisnošanas motīviem) personas tiesības tiesas nepamatotas rīcības rezultātā saņemt visu to naudas summu atlīdzinājumu, kas no personas piedzītas, izpildot tiesas spriedumu.

[3] Tieslietu ministrija par apgabaltiesas spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, kurā pausts viedoklis, ka apgabaltiesa nepareizi interpretējusi un piemērojusi materiālo un procesuālo tiesību normas.

Tieslietu ministrijas ieskatā tiesa nav izvērtējusi apelācijas sūdzību pēc būtības, nav sniegusi atbildi uz ministrijas argumentiem, kā arī nav sniegusi motivētu viedokli, kāpēc ministrijas norādītie pierādījumi nav pelnījuši tiesas ievērību un nav būtiski lietas izspriešanai. Tādējādi tiesa pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 154.panta pirmajā un trešajā daļā, kā arī 251.panta piektajā daļā noteiktās prasības.

Tiesa neesot ņēmusi vērā, ka pieteicējs, atzīstoties noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, esot sekmējis notiesājoša sprieduma taisīšanu. Pieteicēju attaisnojošs tiesas spriedums ir ietekmējis tikai pieteicēja krimināltiesisko atbildību, nevis civiltiesisko atbildību par zaudējumu nodarīšanu sabiedrībai. Piedziņas rezultātā iegūtie naudas līdzekļi nav ieskaitīti valsts budžetā, bet gan izmaksāti sabiedrībai, tādēļ tie būtu arī atprasāmi no sabiedrības. Tādējādi tiesa

nepamatoti piemērojusi Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktu, kā arī nepamatoti atteikusies piemērot materiālo tiesību normu, kuru vajadzēja piemērot – Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otro daļu.

Tiesa spriedumā nepamatoti piemērojusi procesuālo tiesību normu, kuru nevajadzēja piemērot, un piedzinusi no ministrijas par labu pieteicējam valsts nodevu 30 *euro* apmērā. Ministrija pieteicēja pieteikumu par zaudējumu atlīdzināšanu izskatīja saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma noteikumiem, kura 8.panta trešajā daļā noteikts, ka pieteicējs, pārsūdzot zaudējumu atlīdzināšanas lietā pieņemto lēmumu, ir atbrīvots no valsts nodevas. Tādējādi tiesa ir nepamatoti piemērojusi Administratīvā procesa likuma 102.panta otro daļu, kaut arī saskaņā ar speciālo tiesību normu – Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta trešo daļu – pieteicējs bija atbrīvots no valsts nodevas samaksas.

[4] Pieteicējs paužviedokli, ka apgabaltiesas spriedums ir motivēts un pamatots, bet Tieslietu ministrijas kasācijas sūdzība noraidāma.

Pieteicējs norāda, ka attiecīgā kriminālprocesa ietvaros pieteicējs ir maksimāli sadarbojies ar kriminālprocesā iesaistītajām iestādēm (policiju, prokuratūru un tiesu), sniedzot liecības pirmstiesas izmeklēšanas procesā un lietas izskatīšanā tiesā. Pieteicējs nav nekādā veidā traucējis kriminālprocesa norisi, kā arī pienācīgā kārtā ievērojis visus uz pieteicēju attiecināmos kriminālprocesuālos pienākumus. Par minētajiem faktiem lietā strīda nav un to pierāda lietā esošie faktiskie un tiesiskie apstākļi. Turklāt par pretējo ministrija nav norādījusi nedz savā sākotnējā lēmumā, nedz tiesvedības gaitā, tai skaitā kasācijas sūdzībā.

Pieteicēja ieskatā nav pamata viedoklim, ka pieteicējs ar apzinātām darbībām būtu izraisījis vai sekmējis zaudējumu rašanos.

Motīvu daļa

[5] Kasācijas tiesvedības ietvaros izvērtējams, vai apgabaltiesa, taisot spriedumu, pareizi interpretējusi un piemērojusi Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktu un 3.panta otro daļu, kas nosaka personas tiesības saņemt zaudējumu atlīdzību attaisnojoša tiesas sprieduma gadījumā, kā arī procesuālās tiesību normas.

[6] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92.panta trešais teikums nosaka: „Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu."

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 92.panta trešais teikums ietver vispārēju taisnīgas tiesas garantiju – ja kādas personas tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses ir pārkāptas, tad personai ir tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Atbilstīgam atlīdzinājumam ir vairākas funkcijas – visupirms jau kompensācijas, samierināšanas, kā arī vispārējās un speciālās prevencijas funkcija. Minēto funkciju mērķis ir panākt efektīvu taisnīguma atjaunošanu un pamattiesību aizsardzību (*Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 6. un 11.1.punkts*). Satversmes 92.panta trešajā teikumā ietvertas personas tiesības uz pieeju tiesību aizsardzības līdzekļiem, kas efektīvi nodrošina personas tiesību aizsardzību un ļauj personai saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā (*Satversmes tiesas 2020.gada 7.maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01 10.1.punkts un 2021.gada 5.marta sprieduma lietā Nr. 2020-30-01 11.1.punkts*).

[7] Tieslietu ministrija uzskata, ka apgabaltiesa nepamatoti piemērojusi Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktu.

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punkts noteic, ka ievērojot šā likuma 2. un 3.pantā minētos nosacījumus, personai ir atlīdzināms naudas sods un visas naudas summas, kas no personas piedzītas, izpildot tiesas spriedumu.

Atbilstoši Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 2.panta 1.punktam viens no tiesiskajiem pamatiem nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai ir attaisnojošs tiesas spriedums, neatkarīgi no attaisnošanas motīviem.

Zaudējumu atlīdzināšanas likums ir zaudējis spēku 2018.gada 1.martā, tomēr atbilstoši Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma (turpmāk – Kaitējuma atlīdzināšanas likums) pārejas noteikumu 3.punktam iesniegumu par zaudējumu atlīdzināšanu, kas Tieslietu ministrijai vai Ģenerālprokuratūrai iesniegts līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, attiecīgā iestāde izskata un zaudējuma atlīdzinājuma tiesisko pamatu izvērtē atbilstoši tiesiskajam regulējumam, kas bija spēkā līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai. Tādējādi lietā piemērojams Zaudējumu atlīdzināšanas likuma materiāli tiesiskais regulējums.

Apgabaltiesa ir pievienojusies pirmās instances tiesas secinājumiem, ka saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktu, ievērojot šā likuma 2. un 3.pantā minētos nosacījumus, personai ir atlīdzināmas visas naudas summas, kas no personas piedzītas, izpildot tiesas spriedumu, tostarp par labu cietušajam piedzītie līdzekļi.

Senāts piekrīt Tieslietu ministrijas argumentam, ka attaisnojoša tiesas sprieduma gadījumā pieteicējam ir iespēja atgūt zaudējumus civiltiesiskā kārtībā, ceļot prasību pret sabiedrību, kuras labā veikta piedziņa. Tomēr minētais *per se* nesniedz pamatu secinājumam, ka personai būtu liegta iespēja izmantot Zaudējumu atlīdzināšanas likumā paredzēto tiesību aizsardzības mehānismu, vēršoties ar zaudējumu atlīdzības prasību pret valsti. Situācijā, kurā normatīvie tiesību akti pieļauj vairākus tiesiskos risinājumus, ar kuriem persona var aizsargāt savas tiesības, privātautonomijas princips personai ļauj izvēlēties tai ērtāko un piemērotāko līdzekli aizskarto tiesību aizsardzībai.

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punkts *expressis verbis* paredz, ka personai atlīdzināmas visas naudas summas, kas no personas piedzītas, izpildot tiesas spriedumu. Normā lietota plaša izteiksmes forma, kas aptver ne vien par labu valstij piedzīto naudas summu, bet arī par labu trešajām personām piedzītos līdzekļus. Izskatāmās lietas materiālos un tieslietu ministrijas kasācijas sūdzībā nav pamatojuma, ka likumdevējs attaisnojoša tiesas sprieduma gadījumā būtu vēlējies ierobežot personas tiesības prasīt atlīdzinājumu no valsts. Šādā kontekstā izskatāmajā lietā nav rodams pamatojums teleoloģiskās redukcijas piemērošanai.

Tādējādi apgabaltiesa ir pareizi interpretējusi un piemērojusi Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktu.

[8] Tieslietu ministrija uzskata, ka apgabaltiesa nepamatoti atteikusies izskatāmajā lietā piemērot Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otro daļu.

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otrā daļa noteic, ka persona nav tiesīga saņemt zaudējumu atlīdzību, ja ir pierādīts, ka pirmstiesas izmeklēšanas vai iztiesāšanas gaitā tā apzināti uzņēmusies citas personas vainu vai citādi ar apzinātām darbībām izraisījusi tai nodarīto zaudējumu rašanos.

Apgabaltiesa ir atzinusi, ka konkrētajā lietā nav nozīmes tam, ka pieteicējs atzina sevi par vainīgu un piekrita krimināllietas iztiesāšanai bez pierādījumu pārbaudes. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otro daļu šajā lietā nevar piemērot, jo Krāslavas rajona tiesa ir pieļāvusi būtiskus procesuālus pārkāpumus, aizskarot pieteicēja tiesības uz aizstāvību, rūpīgi neiepazīstoties un neizvērtējot krimināllietas materiālus, kas tai bija jādara neatkarīgi no tā, kāda bija pieteicēja rīcība krimināllietas iztiesāšanas procesā. Līdz ar to šajā gadījumā nav pamata uzskatīt, ka pieteicējs ar apzinātām darbībām ir izraisījis zaudējumus.

Apstāklis, ka Krāslavas rajona tiesa ir pieļāvusi procesuālo tiesību normu pārkāpumus krimināllietas Nr. 11240029208 izskatīšanā, ir nodibināts ar Senāta lēmumu (*Senāta 2015.gada 15.oktobra lēmums lietā Nr. SKK-J-0572-15 (11240029208)*). Ņemot vērā, ka šis lēmums ir stājies spēkā un

nav pārsūdzams, lietā pēc būtības vairs nav strīda, ka procesuālie pārkāpumi ir tieši attiecināmi uz tiesas pieļautajām kļūdām, nevis pieteicēja darbībām. Senāts norāda, ka tiesas pieļautie procesuālie pārkāpumi ir ietekmējuši ne vien lietas krimināltiesisko aspektu novērtējumu, bet arī kaitējuma atlīdzināšanas prasījuma izspriešanu kriminālllietas ietvaros. Pieteicēja darbības tiesas procesa gaitā, tostarp, vainas atzīšana, nav tiešā cēloniskā sakarā ar tiesas pieļautajām kļūdām. Tādēļ nav pamata secinājumam, ka pieteicējs ar apzinātām darbībām ir izraisījis zaudējumu rašanos.

Līdz ar to apgabaltiesa ir pamatoti atteikusies piemērot Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otro daļu.

[9] Tieslietu ministrija uzskata, ka apgabaltiesa nepamatoti piemērojusi Administratīvā procesa likuma 102.panta otro daļu un nepamatoti piedzinusi no ministrijas par labu pieteicējam valsts nodevu 30 *euro* apmērā.

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta trešā daļa noteic, ka pieteicējs ir atbrīvojams no valsts nodevas un citiem tiesas izdevumiem.

Administratīvā procesa likuma 102.panta otrā daļa noteic, ka tiesvedība administratīvajā lietā notiek pēc tām administratīvā procesa tiesību normām, kuras ir spēkā lietas izskatīšanas, atsevišķu procesuālo darbību vai tiesas sprieduma izpildīšanas laikā.

Apgabaltiesa ir atzinusi, ka valsts nodevas samaksu regulē procesuālo tiesību normas. Līdz ar to piemērojamas prasības, kas ir spēkā procesuālās darbības veikšanas laikā. Pieteicējs pieteikumu tiesā iesniedza 2018.gada 4.jūnijā. Tas nozīmē, ka pieteicējam, iesniedzot pieteikumu, bija pienākums maksāt valsts nodevu, jo speciālajā tiesību normā vairs nebija noteikts izņēmums, kas atbrīvotu pieteicēju no Administratīvā procesa likumā noteiktā vispārīgā pienākuma maksāt valsts nodevu.

Senāts apgabaltiesas secinājumus atzīst par pareiziem un pamatotiem.

Kaitējuma atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 3.punkts *expressis verbis* attiecas uz lietas izskatīšanu iestādē. Kaut arī minētā norma prasa piemērot Zaudējuma atlīdzināšanas likuma prasības iesniegumiem, kas saņemti līdz Kaitējuma atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās dienai, tas pēc būtības ir attiecināms uz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma materiāli tiesisko regulējumu. Valsts nodeva par pieteikuma iesniegšanu tiesā ir procesuālo tiesību jautājums, un pieteikuma iesniegšanas brīdī atbrīvojums no valsts nodevas samaksas pienākuma bija zaudējis spēku. Tādējādi pieteicējam bija pienākums maksāt valsts nodevu par pieteikuma iesniegšanu tiesā, ko pieteicējs ir arī izdarījis (*lietas materiālu 22.lp.*). Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 126.panta pirmajai daļai, ja pieteicēja prasījums apmierināts, atbildētājam ir pienākums atlīdzināt pieteicēja samaksāto valsts nodevu.

Tādējādi apgabaltiesa izskatāmajā lietā ir pareizi un pamatoti piemērojusi Administratīvā procesa likuma 102.panta otro daļu.

[10] Tieslietu ministrijas ieskatā apgabaltiesa ir pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 154.panta pirmajā un trešajā daļā, kā arī 251.panta piektajā daļā noteiktās prasības.

Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 307.panta ceturtajai daļai apelācijas instances tiesa var pievienoties zemākas instances tiesas sprieduma motivācijai. Šādā gadījumā šā likuma 251.panta piektajā daļā noteiktos apsvērumus sprieduma motīvu daļā var nenorādīt.

Apgabaltiesa sprieduma 8.punktā ir sniegusi korektu norādi par pievienošanos pirmās instances tiesas sprieduma motivācijai. Tāpat apgabaltiesas sprieduma 9. un 10.punktā ir sniegts pamatojums tam, kādēļ tiesa noraidījusi Tieslietu ministrijas izvirzītos apsvērumus, un kādēļ tiesa atteikusies piemērot Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta otro daļu.

Apstāklis, ka Tieslietu ministrija pēc būtības nepiekrīt apgabaltiesas secinājumiem, nesniedz pamatu atzinumam, ka tiesa nav pienācīgi pārbaudījusi lietā esošos pierādījumus vai motivējusi savu spriedumu.

[11] Ņemot vērā minētos apsvērumus, Senāts atzīst, ka apgabaltiesa ir pareizi interpretējusi un piemērojusi Zaudējumu atlīdzināšanas likuma materiāli tiesisko regulējumu, kā arī procesuālās tiesību normas, bet Tieslietu ministrijas kasācijas sūdzībā ietvertie iebildumi ir nepamatoti.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta pirmās daļas 1.punktu un 351.pantu, Senāts

nosprieda

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 17.oktobra spriedumu, bet Tieslietu ministrijas kasācijas sūdzību noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

A. Guļāns D. Mita L. Slica